

TRYS VIENTAVĒS

Žiogo apsireiškimas

Jonui Strielkūnui

Nešvenčiau niekada savo gimtadienių, nė mados tokios neturėjau. Ir niekas aplinkui jų nešventė, tiktai čia, Vilniuj, dabar visi taip daro. Žiūrėk, dvejų metų „solenizantui“ išsipūtusiu nuo sauskelnių užpakaliu jau perkamas didžiausias tortas, oi, oi, kokios iškilmės, baugu matyti! Jau prieš savaitę pradėdama ruoštis, per tas septynias dienas vyras su žmona dešimt kartų susibara, o ką jau kalbėti apie suaugusių žmonių gimtadienius. Nelipsiu niekada sienom dėl jų. Jeigu jau kam labai reikia – švęskit, galiu pasėdėt prie stalo bubio vietoj, tik neužsibūkit per ilgai. O dar geriau – už dėžės ir į žvejybą ant paskutinio ledo. Nėra jokio mano nuopelno, kad gimiau, prie šito aš jau tikrai niekuo neprisidėjau. Be to, ir tas gimtadienis kaip gaidžio – kažkoks dvigubas: pagal metrikus – balandžio, pagal motinos žodžius – kovo mėnuo. Kai telefonas suskamba kove, sakau: labai ačiū, bet iki mano gimtadienio dar visas mėnuo, kai balandy – dėkui jums, tiktai aš jau prieš mėnesį gimtadienį atšvenčiau...

Žodžiu, esu priverstas meluoti susiriesdamas. Tai koks gali būti džiaugsmas iš tokių gimtadienių?

Tačiau vaikams ir anūkams nepameluosi. Žiūrėk, jau skambina dukra:

– Tete, mes atvažiuosim šeštadienį apie ketvirtą po pietų, darbo dieną negalim! Ar bus karka?

Bus, žinoma, bus, kur dėsis nebuvo? Paruošiu kaip nors. Juk čia ne aš, čia ta karka svarbiausia. Ir paruošti ją galima labai paprastai ir greitai: viskas teužtrunka tiktai dvi paras ir aštuonias valandas.

Tačiau viską atpirko dukrų pasipasakojimas anais metais.

Susitiko jodvi po darbo mieste, abi alkanos, sutarė užbėgti į kažkokį restoranėlį pavalgyti.

– O! – šūktelėjo viena, atsivertusi menu. – Žiūrėk, karka! Imam?..

Knaibė, žnaibė jos tą karką, valgė atbulais dantimis, bet suvalgė. Priėjo labai maloni padavėja:

– Kaip jums patiko mūsų firminė karka? Gal dar ko nors?

– Kad čia kažkokia... netikra karka! – išpyškino viena.

– Iš kur jūs žinot, kokia turi būti tikra?

– Žinom! Todėl, kad daug kartų valgėm!

– Ir kur jūs tokią valgėt?

– Pas tėvą!..

Padavėja pakėlė akis į viršų, pavadžiojo žvilgsniu palubiais:

– Nežinau Vilniuj tokio restorano... Gal visai neseniai atsidarė?..

– Mes pas savo tėvą!..

Nemanykit, kad giriuosi. Ne apie kulinariją kalbu – apie gimtadienį. O jeigu jau visai tiesiai šviesiai, – apie tai, kaip atsirado šita knyga.

Labai gerai atsime nu vieną kovo aštuonioliktosios rytą,

nors jau praėjo aštuoni mėnesiai. Jau senokai plaukiojo po galvą kažkokia neaiški mintis... kažkas toks... na, toks, dar neturintis nei pavidalo, nei garso, nei žodžių... Užplaukdavo, nu-plaukdavo, o aš visai ir nesistengiau, kad tas „kažkas“ galvoje ilgiau užtruktų.

Atsibudęs ilgokai gulėjau tamsoj, nes akyse taip ryškiai pamčiau skurdų kiemą, seną varną, seną šunį ir seną žmogų. Jie pradėjo judėti, jie... (nežinau, ar yra toks žodis) gyvėjo... jie jau gyveno galvoje ir nežadėjo niekur iš jos kraustytis.

Ką darysi? Sėdaus lovoj, degiaus šviesą. Buvo lygiai ketvirta valanda ryto.

Supratau, ką turiu daryti. Kai atsisėdau prie stalo, ranka lapo viršuje pati užrašė: „Trys vienatvės.“ Tai ir buvo pavadinimas to apsakymo, kurį jūs perskaitysite pačiame šios knygos gale.

Turiu įprotį smulkiais skaičiais pasižymėti paraštėje, kada pradėjau. Tiesiog pačiam sau. Ir parašiau: „2010 03 18.“ Velnias!.. Juk šiandien mano gimtadienis!.. Na, ir tegu jis sau būna, tas gimtadienis, niekur jis nepabėgs su ta karka, – mano varnas jau tupi tuopos viršūnėj, šuo guli būdoj, o senas žmogus išeina į kiemą...

Ir taip gerai, taip lengvai man sekėsi rašyti!.. Ir vieną rytą, ir kitą, ir trečią. Atsibusdavau paryčiais, paguliu tamsoje ir sakau sau: „Kelkis, stalas tavęs jau laukia.“ Ir stalas iš tikrųjų manęs laukė, tik ne šitas, o anas, kuris baltuoja operacinės vidury ir kurį prieš tai užtiesia tamsiai žalia medžiaga...

Sąsiuvinis taip ir liko gulėti atverstas, puslapis tebuvo prirašytas tiktai iki pusės, o juodas tušinukas gulėjo padėtas ant popieriaus baltumo ilgus septynis mėnesius. Rodos, per tokį laiką viskas turėjo apsinešti dulkėmis per du pirštus, tačiau ne-

apsinešė: kiekvienas daiktas būdavo pakeliamas, nuvalomas ir vėl rūpestingai padedamas tiksliai į tą pačią vietą. O aš tik gulėjau ir žiūrėjau. Ir visą pavasarį žiūrėjau, ir per visus vasaros karščius žiūrėjau, nieko daugiau negalėjau padaryti, tik žiūrėti ir deklamuoti amžinatilsį Jono Strielkūno eiles. Tada jis dar nebuvo amžinatilsį, ir niekas negalėjo numatyti, kad greitai bus.

...Pasistačiau sode aš stalą,
Bet nė eilutės nerašiau.

Stovėjo stalias tas aplytas,
Nelaimingiausias iš stalų,
Kaip gyvulys koks nuvartytas,
Pajutęs dalgį po kaklu.

Jeigu kas nėra matęs, kaip atrodo sąžinės priekaištas, lengvai tą gali padaryti dabar: atverstas sąsiuvinis, iki pusės prirašytas puslapis ir ant jo įstrižai padėtas juodas tušinukas...

Už lango dar viskas tamsiai žaliavo, bet jau buvo ruduo. Aš į jį nežiūrėjau, sėdėjau kitame kambaryje prie kito stalo ir ramiai sau krapščiau pypkę. Žmona praėjo pro šalį su šluoste rankoj. Tegu sau valo, jeigu jai reikia, man nebereikia.

– Vai!.. – sušuko tarpdury. – Ateik, pažiūrėk!..

– Ką tu ten pamatei? – abejingai paklausiau.

– Ateik greičiau, tuojau jis nušoks!..

Ant juodo krėslo atkaltės tupėjo žalias didelis žiogas ir net pasilenkęs žiūrėjo į atverstą sąsiuvinį.

Viską perskaitęs, jis atsitiesė, bet tebetupėjo toliau, ramiai leidosi suimamas į rieškučias, išnešamas į balkoną ir pro langą patupdomas lauko pusėj ant vijoklio lapo.

Tolesnis jo likimas man nežinomas. Matyt, grįžo pas Tą, Kuris jį buvo atsiuntęs.

Jeigu jau taip tiesiai šviesiai, tai likusią dienos dalį aš to žiogo daugiau nė neprisiraminiau. Vėl krapščiau pypkę, pažiūrėjau televizorių, pažaidžiau šachmatais prieš kompiuterį ir nuėjau gulti. „Ačiū Tau, Dieve, kad davei man dieną. Prašau Tavęs ir kitos. Amen.“ Ir turėjau ramiai užmigti.

O jeigu dar tiesiau ir šviesiau, tai buvo vienas iš pačių juodžiausių mano gyvenimo tarpsnių. Koks muzikantas, kuris neteko rankos pirštų? Koks tapytojas, jeigu vos beskiria taką sau po kojų? Ir koks rašytojas, kuris jau pusę metų nebeparašo nė vienos eilutės?.. Tokio žmogaus gyvenimas pasidaro beprasmis kaip to žiogo. Ne, palauk, žiogo dar turi prasmę: juo dieną gal pasimaitins koks paukštis, o naktį – ežiukas, tačiau tavo paties dvėseną net šitam netiks, todėl ir bus užkasta į žemę.

Įdomu, iš kur jis atsirado mūsų skvere, rudai išdegintame vasaros karščiu? Juk bekyšo pakraščiais keli nykūs kiečių stagarai, o gaivios žolytės net prie žemės prisilenkęs neparegėsi?.. Ir dar tas didysis, žaliasis, kuris net vešliojo paupio pievoj ne toks jau dažnas šokinėtojas?.. Iš kur jis atsirado? Ketvirtį amžiaus čia gyvenu, o nė karto skvere nemačiau jokio nuspankusio žiogo? Net to paprastojo, pilkojo, kuriuos miesto pievelėse rytais vakarais medžioja pulkeliai kuosų?

Gerai, mąstykim ramiai, logiškai. Tarkim, jis išsiritu iš kokio kiaušinėlio ar iš ko ten ne šitam dulkėtam skvere, o Vingio parke, kuris tik už kokio puskilometro nuo mano namo. Tarkim, vieną dieną jis pajuto – kaip koks lietuvis turistas – karštą troškimą pamatyti pasaulio. Prišokavo iki Geležinio Vilko gatvės, o ja į kalną, dūmydamas ir riaumodamas, slenka nenutrūkstantis

sunkvežimių ir kitokių mašinų srautas. Apsvaigo jo žalia galva, apspango akys, jis jau nebesiorientavo, kaip sakoma, nei erdvėj, nei laike, tad šitaip ir atsidūrė skvere, po mano balkono langais.

Dabar pabandykim įsijausti į žiogo psichologiją. Tarkim, tupiu aš pliko stagaro viršūnėj ir žvalgausi aplinkui. Skvero pakraščiais pristatyta pilkų penkiaaukščių namų. Tokių vienodų, jog niekaip neatskirsi. Kaip broliai dvyniai. Tiesą sakant, geriau įsižiūrėjęs, atskirsi. Štai vieno ne visi balkonai įstiklinti, prie ano auga vargana slyvaitė, trečiojo siena lipa aukštyn žalias vijoklis, dar kito – visų balkonų langai uždaryti, o va šito, šalia vijoklio, vienas kaip tik pravertas.

Tarkim, žiogas atsitiktinai pasirinko mano namą, mano vijoklį ir pravertą mano balkono langą. Nors įtartinai daug čia atsitiktinumų, bet vis tiek tarkim.

Ir dar – atidarytos durys iš kambario į balkoną. Štai įšokuoju į kambarį ir matau: lova, rašomasis stalas, juodas krėslas aukšta atkalte prie to stalo.

Lova – pati žemiausia, bet aš nestrykteliu ant jos. Rašomasis stalas – aukštesnis, bet ir ant jo nestrykteliu. Sukaupęs visas jėgas (juk lipau tuo vijokliu per visus keturis aukštus!), užšoku ant to krėslu atkaltės ir pamatau priešais atverstą sąsiuvinį!.. Net palenkęs galvą žemyn, imu skaityti, kas ten parašyta... Tarpdury pasirodo moteris su šluoste, suima mane į riešukučias, išneša į balkoną ir vėl patupdo atgal ant vijoklio.

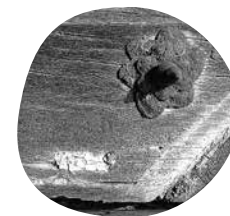
Bet aš jau esu viską perskaitęs, viską įsidėmėjęs ir viską supratęs. Tai seno ligoto rašytojo nebaigtas apsakymas. Jeigu jis dar turi nors kiek proto, supras, ką reiškia mano apsilankymas...

Aš supratau, Viešpatie...

Atsimeni, kai Strielkūnas Tau guodėsi savo senatve, ligom, tu, kad „troškimai gęsta širdyje“, – ar atsimeni, Viešpatie, ką Tu jam tada atsakei jo paties lūpomis?

– Dar ne visi. Dar ne visi.

Atsakyk ir man šitaip.

ŠVENTŪJŲ GYVENIMAI

Šv. Paulina

Kai ji pakėlė galvą nuo siuvamosios mašinos ir pažiūrėjo pro langą, tamsus trobos stogo šešėlis jau gulė ant kiemo žolės ligi pat keliuko vartų. Šiuo metų laiku saulė leisdavosi anoj pusėj už aštrių eglyno viršūnių, tartum guldavosi ant ilgo dantyto pjūklo ir, susižeidusi į tas aštrumas, vakaro krauju nutaškėdavo trečdalį dangaus.

Už vartų – kiemo keliukas. Toks neilgas, su dviem gelto-nuojančiom vėžėm, gysločių ir dobiliukų juosta tarp jų. Jis atsiduria į žvyrkelį, o kitoj žvyrkelio pusėj – jau dirbama Beržonskienės žemė ir vėl eglynas su šviesesniais beržų, alksnių, juodalksnių būreliais. Pro langą nematyti visos Beržonskienės sodybos, tiktai daržinė ir didelio molinio tvarto galas, tačiau, prisikišus prie pat lango ir pasikreipus į dešinę, galima išvysti ir patį namą: didelį, dviejų galų, su stikliniu prieangiu ir rudu skardiniu stogu.

Paukštis, pakilęs iš eglynų ir skrisdamas į pietus, matytų visai kitokį vaizdą: didelį žemės plotą su dirvom ir sodybom, apsuptą eglynų, beveik taisyklingo ovalo, tik žvyrkelis kerta jį ne per patį vidurį, o kiek šoniau: dešinėj – Beržonskienės žemė,

o kairėj – jų trijų: jos, Paulinos, tėvų, Jazbučio ir Miliaus. Būtų lyg ir kaimas, tik kad labai mažas, tačiau vardą ir jis turi: Dvaralis. Gal labai seniai čia ir buvo koks dvarelis, nebent toj vietoj, kur dabar Beržonskienės pastatai, tik niekas jau nebeatmena, niekam tai ir nebėra svarbu.

Paulina nebeturi tėvų, kitame trobos gale gyvena brolio šeima. Jos tėvai, kaip ir senis Beržonskis, išmirė vienas po kito pačioj karo pabaigoj, tačiau Vaitkus dar spėjo pasirūpinti dukters likimu:

– Turty palikti aš tau neturiu iš ko, bet nupirksiu siuvamąją mašiną ir dvejus metus galėsi mokytis Mažeikiuose pas Aleksandravičienę į kriaučkas, esu jau susitaręs. Ar esi girdėjusi apie tokią?

– Esu!.. Rygoj pas vokyčius amato mokėsi!..

Kai Paulina susijaudindavo, jos akyse tarsi užsidegdavo dvi mažos elektros lemputės, nušviesdamos visą veidą. O tėvas ir dar pasakė:

– Užrašiau tau mažąjį daržą ir tą dirvelę, kur šį metą miežiai, ir pusę trobos, galėsi alkierijų siūti ir karšintis.

Ir tos lemputės staiga užgeso.

Vienu žodžiu, tėvas nusakė visą jos būsimą gyvenimą: be vyro, be šeimos, be vaikų, – žilos senmergės, palinkusios prie siuvamosios mašinos priešais savo alkieriaus langą, už kurio – tik kiemo žolė, keliukas tarp dirvelių ir tamsi eglynų juosta su šviesesniais beržų guotais.

Iki tų Mažeikių ji, galima sakyti, nebuvo dorai kojos iš kiemo iškėlus, tiktai nuo pat kūdikystės su motina – į bažnyčią, tiktai su trimis Beržonskio berniukais – į miestelio mokyklą, kol baigė ten šešis skyrius, o daugiau niekur. Ir vis – mišku du kilo-

metrus, kol pasimato bažnyčios bokštai, ir tuomet jau drąsiau, o kai jie tolsta ir mažėja už nugaros – iš artėjančio eglyno tartum papučia šaltas baimės vėjas, pašiurpsta oda, bet vis tiek reikia eiti, o bėgti negalima, nes motina yra prisakiusi: jei bijai – niekuomet nebėk, baimė greitesnė, pasivys ir pasmaugs!.. Ji tokia ir augo: baikšti, smulki, šviesių plaukų, kažkuo panaši į pavasarinę ožkelę.

Kai tėvas mirė, ji labai norėjo užmiršti jo žodžius apie karšatvę. Kaip galima ilgai pykti ant savo tėvo, o dar mirusio. Tačiau kiekvieną rytą, kai šukuodavosi plaukus, jai viską primindavo veidrodis.

Bet ir be veidrodžio ji visą gyvenimą prisimins tą karštą liepos sekmadienį. Jodvi su motina grįžo iš bažnyčios, pasisėmė iš šulinio vandens ir atsigėrė, tada motina pasakė:

– Persivilk ir įlipusi paskabyk trešnių. Iš tos geltonosios.

Ji persivilko, pasiėmė kreželį ir įlipo. Priskynė beveik pilną, o daugiau nieko neatsimena.

Keturias paras jos nebuvo. Nei kūne, nei prote. Dar tą pačią pavakarę atėjo senoji Beržonskienė, žiūrėjo, žiūrėjo, paskui pasakė:

– Tik nejudinkit, jėzaumarija, ir nekušinkit! Nė mažuoju piršteliu!.. Jeigu atsibus, – atsibudusi palengvėliais gyvens.

Kai Paulina pirmą kartą vėl išėjo į kiemą, iš šalies galėjo atrodyti, kad ji, pakreipusi galvą prie peties ir kiek į viršų, klausosi aukštai giedančio vieversio, tačiau kokio vieversio, jeigu jau buvo iškritęs pirmasis sniegas!.. Tyriausias pasaulis iš naujo atsivėrė aplinkui, ji bijojo, kad dabar jis atrodys kitaip, kaip kreivai pakabintame paveiksle, bet taip nebuvo: trobos Dvaralyje tebestovėjo stačios, ir eglynai aplinkui tebežaliavo stati.

Ji dabar ir gyveno palengvėliais.

Bet vieną vasarą, Beržonskienės paprašyta, ji nuėjo į rugiapjūtės talką. Rugius kirto keturiais dalgiais, kirto Milius ir trys Beržonskio sūnai, vyrai kaip liepos, visi trys gimę pamečiui, vienas už kitą aukštesni ir stipresni. Beržonskienės nebuvo prie rugių, ji liko namie ir virė talkininkams valgymus. Paulina rišo po Povilo, su kuriuo miestelio pradinėjęs į tą pačią klasę. Dirbo viename prakaite, bet atlaikė kartu su kitais. Visą ilgą dieną išbuvo pasilenkusi, o nė karto nebesusvaigo galva, ir migla net trumpam nebeužplaukė ant akių. Kaip ji vakare džiaugėsi!..

Visi trys Beržonskio sūnai tebebuvo nevedę. Povilas – tas suprantama, jis mokėsi Kauno universitete, bet universitetą vokiečiai jau buvo uždarę, tačiau ko ligi šiol nevedė abu vyresnieji? Ar dėl to, kad aplinkui ėjo karas ir niekas nežinojo, grįš negrįš rusai, ar dėl to, kad senoji Beržonskienė dar nenorėjo atiduoti marčioms samčio?

O paskui buvo tie ramūs vakarai ant žvyrkelio, kai saulė palengva guldavo ant eglynų. Jie vaikščiodavo ir vaikščiodavo negarsiai kalbėdamiesi, nepritrūkdami žodžių nė vienai minutei, – nuo pat kraštinės dirvelės iki didžiojo ąžuolo, kur miškai uždaro savo ovalą, o kelias smunka tolyn pro medžių kamienus. Jau patį pirmąjį vakarą, kai jiedu atsisėdo ant žolės po tuo ąžuolu, Povilas išsitraukė iš švarko kišenės perlenktą žurnalą ir parodė jai:

– Nori pažiūrėti? Čia aš.

Nuotraukoje iš tikrųjų buvo jis: su studentiška kepuraitė, kiek pakreipta ant šono, ir plaukų garbana, išlindusia iš po jos. Net gražesnis nei čia pat sėdintis. Stambesnėm raidėm – jo pavardė, o po ja – eilėraščiai.

– Povilai, – pasakė ji, – juk tu Povilas, o čia parašyta – Paulius?

– Matai... Povilas nėra pats poetiškiausias vardas. Poetams leidžiama ne tik vardus, bet ir pavardes pasikeisti. Pavardės aš nekeičiau, nes Beržonskis Lietuvoje tēr tik vienas poetas.

Jos akyse staigiai blykstelėjo tos dvi lemputės ir tuoj pat neužgeso, o galvoje pasigirdo lyg koks šūksnis: „Jėzau!.. Jis – Paulius, o aš – Paulina!..“ Bet ji nieko balsu nepasakė, o tik sėdėjo, visa nustėjusi, klausydama, kaip to šūksnio aidas grimzta gilyn į kūną. Pasakė pats Paulius:

– Matai, kaip gražiai dera? Aš – Paulius, o tu – Paulina?..

Ir pabučiavo ją.

Ji išsigandusi šūktelėjo:

– Pauliau!.. Kaip tu gali... Juk aš ir nemokyta, ir!..

O pabaigą ištarė vien lūpomis:

– ...ir kreiva...

Paulius jai atsakė ramiai, gal tik kiek lėčiau tardamas žodžius:

– Matai, poetams ne tiek rūpi išviršinis moters grožis, kiek jų siela. O tavo siela tyra ir graži kaip... – jis pakėlė akis į viršų ir pasižiūrėjo į ąžuolo šakas. – Kaip baltoji rožė!

Ji išdrįso paklausti:

– Pauliau, o apie ką tie tavo eilėraščiai?

– Apie tėvynę ir laisvę!.. Tuoj aš tau paskaitysiu.

Kitais vakarais jis irgi jai skaitydavo savo eilėraščius, tik ne iš to žurnalo, ten tiek daug jų ir negalėjo būti, o iš tokios storkos užrašų knygutės, kurią visur nešiojosi su savim. Ten buvo ir eilėraštis apie jų meilę. Tiesa, paties žodžio „meilė“ jame nebuvo, tiktai apie baltąją rožę, kuri mėnesėtomis naktimis šviečia kaip auksinė. Paulina pati suprato, kad čia apie jų meilę.

Dabar sekmadieniais, nepraleisdama nė vieno, Paulina ėjo į bažnyčią ir karščiausiai dėkojo Švenčiausiajai Panelei už tai, ką ši buvo jai atsiuntusi. O vakarais prieš užmigdama niekuomet neužmiršdavo pasimelsti:

– Jėzau Kristau, kursai tiek kentėjai, už ką man tokia laimė? Už ką?

Užmigdavo taip nieko ir nesužinojusi.

Baigėsi karas, vėl užėjo rusai.

Už žvyrkelio po plačią sodybą vaikščiojo trys Beržonskio sūnai ir dirbo visokius ūkio darbus. Rusai pradėjo imti lietuvius į savo kariuomenę. Jauni vyrai, kurie dar nebuvo išėję į partizanus, turėjo slėptis, kad nepaimtų, ir laukti, kol ateis amerikona ir kartu su mūsų partizanais išmuš tuos rusus iš Lietuvos žemės. Niekas nemanė, kad jie ilgai mindys ją kaip savąją.

Vieną vakarą, prieš saulėlydį, tuo geruoju jūdviejų laiku, atėjo Beržonskienė:

– Povilas liepė atsiprašyti, kad negalėjo nė atsisveikinti.

– Jėzau!.. Kur Paulius?..

– Išėjo mano sūnai į mišką. Pati pasakiau ir dar peržegnojau: eikit ir negrįžkit, kol Lietuva nebus laisva!..

– Kur visi dabar? Ar pas partizanus, ar tik šiaip slapstosi?..

– Kas gali žinoti?.. – nusuko Beržonskienė akis. – Jauni, smarki vyrai, kas pasakys, kuriuo taku miške pasuko?.. Ir tu geriau nežinok.

Kai Beržonskienė išėjo, Paulina net šūktelėjo:

– Kokia aš durnė!.. Kokia plumprotė!.. Juk Pauliaus motina jau viską pasakė!..

Dabar jos vakarinė malda pasikeitė:

– Jėzau Kristau, kursai tiek kentėjai, išsaugok Lietuvą, išsaugok Paulių, išsaugok mūsų... Amen.

Žodžio „meilė“ savo maldoje ji nediršdavo ištarti.

Jos dienos liko tartum tokios pat, tiktai pasikeitė naktys. Iš vakaro ji užmigdavo jautriu, bugščiu pelytės miegu, vis prabusdama ir prabusdama nuo kiekvieno šlumštelėjimo, stuktelėjimo, tarsi girdinti, kaip net juodžiausioje rudens tamsoje aplink šulinio svirtį skraido pelėdos. Ji ir pati nenorėdavo kietai užmigti. O jeigu neišgirs labai tylaus, atsargaus beldimo kiemo pusėje į langinę: tuk tuk?.. Ir vėl po kurio laiko dar tyliau: tuk tuk tuk... Pati žinojo, kad nesulauks, bet ir negalėjo, ir neleido sau kietai užmigti. Iš ryto skaudėdavo galvą, akys pradėjo matyti prasčiau, ir sunku būdavo tiesiai nusiūti siūlę. Ji tartum pati nuvažiuodavo į šoną kartu su klydinėjančiomis mintimis.

Pasikeitė ir jos savaitės. Anksčiau kiekvienas sekmadienis pradėdavo artintis neskubėdamas ir iš tolo, ramiai ir gražiai, ir ji laukdavo jo, nes vėl galės eiti mišku į bažnyčią. Juk jau vien tas ėjimas yra minčių nešimas kažkam toli esančiam, nemandomam, dunksančiam. Neši tas mintis lyg kokioje procesijoje, nors ir žinai, jog eini vienas. Nunėši, tyliai padėsi papėdėje, ir tau bus labai gera.

O dabar ji jautėsi nešanti savyje didelį kietą indą, į kurį jau nuo pat pirmadienio kapsi labai šalti ir tamsūs lašai. Kai sekmadienio rytą išeidavo iš miško ir priešais iškildavo abudu bažnyčios bokštai, tas indas jau būdavo persipildęs. Ji pradėdavo drebėti it nuo šalčio, linkdavo per kelius kojos ir siaubingai įsiskaudėdavo galvą.

Jau du kartus juos matė, nušautus ir pamestus, ir abudu kartus jie ten gulėjo po tris, bet tai buvo ne Beržonskiai, o vidu-

rinsysis – labai panašus, bet ne Paulius. Tiek tada ir galėjai žinoti: jeigu niekas nematė nušauto, vadinasi, dar gyvas. Jeigu nušovė ir užkasė, vis tiek nesužinosi kur.

Tais metais, kai Paulius išėjo į mišką, sugriuvo brolienė. Pačiu laiku sugriuvo. Paulina gal būtų iškvaišusi nuo kiūtojimo savo alkieriuje, nuo žiūrėjimo į tuščią žvyrkelį, kuriuo pravažiudavo tiktai kledaras sunkvežimis, pilnas prisėdęs sribokų ir kareivių. Kartais sribokai dienomis ir patys apsilankydavo. Visu būriu, žinoma, nes po vieną nevaikščiojo. Ar nebuvo užėję banditai?.. Ką apie juos esat girdėję?.. O gal vis dėlto užaina?.. Brolis atsipirkdavo keliais naminės buteliais, visuomet tam reikalui turėjo. Visi turėjo ir beveik visi virė, nes naminė per karus, sugriuvimus ir sumaištis atstojo pinigą ir niekada nenuvertėjo.

Ir brolis, ir brolienė buvo jauni ir sveiki žmonės, bet vaikelis gimė silpnas ir menkas, klykdavo kiauras naktis, jam kažką skaudėjo. Blogiausia, kad nežinai, ką kūdikiui skauda, todėl niekuo ir negali padėti, tik nešioti ant rankų, čiūčiuoti ir gailėtis. Prieš karą miestelyje buvo daktaras, geras daktaras, bet per pirmąjį rusų užėjimą jį išvežė, dabar dideliuose, gražiuose jo namuose ir buvo įsikūręs pats sribokynas. Tiesa, vietoj daktaro iš kažkur atklydo felčeris ne felčeris, šundaktaris ne šundaktaris, jis ir žmones gydė, ir paršelius peiliavo. Kas tokiam patikės mažą vaiką? Ir iš gailesčio, ir dėl širdies gerumo Paulina pasisiūlė padėti brolienei, kuri jau eidavo per kiemą svyruodama. Siuvimo beveik nebuvo, nes po karo niekur negalėjai nusipirkti net paprasčiausio kartūno skiautės, iš miestelio jai atnešdavo tiktai išardyti ir išversti vien kokį švarkelį ar sijoną. Savo daržą nusiravėjo keturis kartus, tiek pat kartų būtų ir bulves apsaupusi, bet brolis pasikinkė arklį ir apvagojo, dėl ko

ji net nuliūdo. Tačiau sekmadieniai buvo jos. Nė už ką nebūtų atsisakiusi ir to ėjimo per mišką klupinėjančiomis kojomis, ir tos stingdančios baimės artėjant miestelio aikštei.

Beržonskienė nuo to karto daugiau nebuvo atėjusi, o brolienė, kuri vis bėgo pas ją patarimo ir net vaikelį nešė parodyti, – brolienė sakė, kad yra smarkiai pasiligojusi. Todėl Paulina ir nustebo, kai prieš pat saulės laidą pamatė ją ant žvyrkelio, apsigaubusią didele skara ir po ja kažką nešančią, gal kokį krežį. Aišku, kad eina pas juos, juk jų troba buvo kraštinė, tik ne į miestelio pusę. „Jėzau!.. – persmelkė Paulinai širdį. – Ar ne savo įkapes atneša man siūti!..“ Ir žinojo, kad negalės atsisakyti.

Bet Beržonskienė dar nebuvo tokia silpna, kaip sakė brolienė. Paulina tuoj pat pasodino viešnią, ši savo krežį, uždengtą maišgaliu, pastatė ant grindų:

– Tai kaip gyveni, vaikelį?.. Žinau, kad kenti, žinau, ko nori paklausti... Gyvi, gyvi!.. Tik Steponas buvo sužeistas, bet dabar, sakė, sveiksta. Ir mudviejų maldos padėjo, ne kitaip, aš juk matau, kaip karštai meldiesi bažnyčioj.

Paulina krito alkūnėmis ant siuvamosios mašinos ir visu balsu, krūpsėdama pečiais, pradėjo raudoti. Pirmą kartą nuo to laiko. Beržonskienė sėdėjo šalia savo krežio kaip medinė.

Kai Paulina išsiraudojo, išsiverkė, išsikūkčiojo ir vėl atsitiesė nuo siuvamosios mašinos stalelio, Beržonskienė pasakė:

– Turiu į tave, Paulinėle, didelį prašymą. Kai jau gerai sušals, ar negalėtum to mano krežio nunešti lig didžiojo ažuolo? Aš pati negaliu: ir kojomis sunkiai bepaeinu, ir dėl Jazbučio. Juk gyvenam langai į langus.

Tie keli Dvaralio gyventojai aiškiai žinojo, kad Jazbutis yra raudonas. Dar prieš karą senasis Beržonskis buvo nusamdęs jį

už vaikį, bet labai prastas pasirodė besąs darbininkas. „Jeigu pirštu parodau ir mietu į tą pusę pastumi, tai dar dar, – sakydavo Beržonskis. – O jeigu ne, jau ir begulys po krūmu.“ Jau pirmąją žiemą, vilkdamas rąstus iš miško, patrūkino patį gerąjį Beržonskio arklį, tačiau Beržonskis nei į teismą padavė, nei iš algos atskaitė, tos algos tiek ir uždirbęs dar nebuvo. Tiktai peržegnojo kieme pas šulinį ir pasakė: „Eik tu, žmogau nelaimingas, į visas keturias puses ir man akyse daugiau nesirodyk.“ Bet Jazbutis pasirodė. Prasitrainiojęs miestelyje metus ar kiek ilgiau, atėjo užkuriais pas pagyvenusią našlę kitoj žvyrkelio pusėj ir rodėsi Beržonskio akyse nuo ryto ligi vakaro.

Beržonskienė pasilenkė sėdėdama, kilstelėjo maišgalio kampa, pasakojo apie daiktus, sudėtus krežyje, bet lauk jų nekilnojo:

– Dabar, kai esu išbuožinta, pati ne ką beturiu. Čia yra puspaltė lašinių, duonos kepalas, aviečių uogynės, tris dešimtis kiaušinių išviriau, kad nesusikultų nešiojant, ką aš čia dar... Naminės butelką įdėjau. Nemislyk, čia prieš karą paties Beržonskio virta, du kartus varyta, stipri kaip spiritas, galì prie kruvinausių žaizdų naudoti.

– O kaip aš žinosiu, kam tą krežį paduoti?

– Ten lauks žmogus, kurs tave gerai pažįsta.

„Ar ne Paulius?!“ – sušuko mintyse Paulina, o jos akyse blykstelėjo tos dvi lemputės.

– O jeigu ką sutiksi ir tas pasidomaus, kur taip vėlai eini, sakyk, kad eini pas vaistininkienę, nori rytoj per vieną dieną apsiūti jos mergelę, – Beržonskienė kalbėjo ramiai, nepakeldama ir nenuleisdama balso, ir Paulina negalėjo suprasti, iš ko padauryta ta sena moteris: iš medžio, geležies ar iš paties akmenio?

– O jeigu kitą dieną paklaus vaistininkienės?

– Ta žino, ką atsakyti. Išsigandai tamsie eiti per mišką ir pagrįžai atgal. Tu tik užsimesk ant viršaus savo centymetrą, žirkles, siūlų kamūlį su pribadytomis adatomis... Pati žinai, ko siuvimui reikia. O siuвамąją vaistininkienė turi ir pati. Še, tu apsigaubk mano kuską, tas krežis ne taip kris į akis, jeigu ką sutiktumi.

– Aš turiu savo motinos.

Išeidama ji nieko nepasakė nei broliui, nei brolienei. Niekam negalėjo sakyti.

Ant kiemo keliuko, ant žvyrkelio buvo tylu ir tamsu, bet ne taip tamsu, kad nors į akį durk. Ačiū Dievui, danguje nebuvo matyti mėnesio, bet kažkur jis turėjo būti: gal už debesies, gal už miško, gal koks dar visai jaunas ar jau suvisam pagrauztas. Dar švietė du langai brolio trobos gale, vienas – Jazbučio, o Beržonskienės sodyba dešinėje tik sunkiai ir plačiai dunksojo. Kažkokia labai tyli ir rūsti, bet ji nė nebūtų pajutusi to dunksojimo, jeigu nežinotų, kad viskas toje vietoje ir turi taip rūščiai dunksooti. Kojų padai jautė įprastą žvyrkelio kietumą, bet ji dar nėjo, tebestovėjo vietoje klausydamasi. Labiau klausėsi ne tamsos, o pačios savęs: ar nebijo, ar nesidaužo širdis? Ji nebuvo drąsi, bijojo pelės, voro, šiurkštaus barnio ir perkūnijos, gal dar ko nors, juk ne viskas jos gyvenime jau buvo nutikę, bet šįkart širdis visai nesidaužė, o vieškelio kietumas po padais tartum pats stūmė ją žengti. Praėjo Beržonskienės sodybą, praėjo ir Miliaus.

Toliau žvyrkelis buvo tiesus ir lygus, šimtą kartų eitas, abipus prasidėjo vien laukai, ir tamsa pakvipo rugsėjo ražienomis. O dar toliau turėjo būti ta lomelė, priaugusi alksniukų. Kada jie užaugo, ji nė nepastebėjo, juk, kai eidavo į mokyklą, jokių alks-

niukų čia nebuvo, o dabar užaugo dukart aukštesni už žmogų. Ir akims atrodė, kad tamsa lommelėje daug tirštesnė, lyg tamsa būtų koks vanduo, galintis subėgti į žemumas. Kojų padai patys pajuto, kad žvyrkelis žemėja, jie pajus ir kaip palengva jis kyla į viršų. O už lommelės vėl bus lygu ligi pat didžiojo ažuolo. Ji stengėsi negalvoti, kas ją ten sutiks, ji tik visą laiką mintyse kartojo sau vieną žodį: „Negalvok, negalvok, negalvok...“ Šitaip kartodama nusileido į pačią tirščiausią lommelės tamsą ir tik tada išgirdo, kaip sušlamėjo alksniukai, pajuto, kaip kelios rankos nutvėrė ją už drabužių:

– Kur eini?..

Ji jau buvo besakanti, kur ir ko, bet kažkas išplėšė iš po skaros krežį:

– Pašviesk!..

Ir beveik tuoj pat vėl tas pats balsas, bet dabar jau rėkiantis:

– Bleeedj!.. Pirštą pasidūriau!..

Ir turėjo pasidurti į tas adatas, susmaigstytas į kamuolį. Dabar į krežį jau švietė du prožektoriai, ir dvi poros rankų naršė po jį, jau pastatytą ant žvyrkelio. Ji ir pati matė, kaip pro tas rankas blykstelėjo žalsvas butelio stiklas, paskui kažkienu kumštis stumtelėjo ją į tarpumentę:

– Eik!..

Užpakaly sutarškėjo šautuvo spyna, bet ji nėjo, ji tebestovėjo vietoje, laukdama antro smūgio į nugarą ir kaupdama jėgas, o kai jau pasijuto pakankamai sukaupusi ir pritraukusi pilnus plaučius oro, sukliko taip garsiai, kaip tik galėjo:

– Pauliau, bėk!..

Ją parsivarė į miestelį, kuris gūžėsi tamsoje nutykęs kaip negyvas. Visą daktaro namo kiemą jie buvo aklinai aptvėrę

lentomis, padarę dvivėrius vartus, kad galėtų įvažiuoti sunkvežimis, o tvora buvo tokia aukšta, kad tikrai geras vyras, iškėlęs ranką, galėtų pasiekti jos viršų. Kambaryje ji atpažino keturis: abudu brolius Vasylius, Viščiūną ir Šopą, kitų nebuvo mačiusi. Jos skarą ir krežį su maistu tuojau pat kažkur išnešė, o ją pačią iškratė, bet ji prie savęs neturėjo daugiau jokio daikto. Dar niekas jos netardė ir nerašė jokių popierių, kambaryje buvo ankšta nuo stačių vyrų ir šautuvų, ją Raudonasis Vasylius nutvėrė už rankovės ir išsivedė į koridorių. Ir čia degė blausi elektros lemputė, nutįsusi žemyn ant laido, bet po žvyrkelio tamsos jai atrodė, kad šviečia labai ryškiai. Tokia pat degė ir rūsyje. Vasylius atidarė vienas duris, jų pačių, matyt, negrabiai apkaltas cinkuota skarda dėl tvirtumo. Ir čia spingsėjo lemputė, tikrai apkraigiota vielomis, o beveik visą aslos plotą užėmė narai, sukalti iš neobliuotų lentų. Ji atsisėdo ant paties kraštelio ir girdėjo, kaip Raudonasis Vasylius užstumia geležinį skląstį ir dar į dvi kilpas įkabina spyną. Tada tyliai atsigulė ant tų šiurkščių lentų ir užmerkė akis.

Su vienu iš Vasylių, tik ne su šituo, o su anuo, vadinamu Kylanosiu, ji ėjo į miestelio pradžios mokyklą, jis mokėsi klase aukščiau, o šitas, Raudonasis, gal jau buvo ir baigęs. Ir iš tikrųjų abiejų noselės buvo atsakančios: vieno – ilga, kumpa, didžiulė, o Raudonojo – kaip gumbuota bulvė, mesta į veidą ir pačiam viduryje prilipusi. Miestelio vaikai, pamatę juos kartu, visuomet erzindavo:

– Broliai Vasyliai,

Nosės kaip kyliai!..

Jie apsimesdavo, kad negirdi. O Raudonasis ir iš tikrųjų buvo raudonas: ir kakta, ir apvalūs skruostai, tame raudonume

iš tolo švietė akių baltymai. Yra tokia liga, kad žmogui pabąla ir išlipa ant kaktos akys.

Kitame rūsio gale buvo dar vienos durys. Kai Raudonasis Vasylius jas atidarė, leitenantas Per Bliuską sėdėjo už stalo ir kažką rašė.

– Draugs leitenante, nutvėrėm tą Beržonskių ryšininkę!

– Žinau.

Vasylius pradėjo mindžikuoti prie durų.

– Ko dar?

– Sakau, draugs leitenante, gal ir pats?..

– Eik tu po velnių!.. – staiga supyko leitenantas. – Kam man reikia tokios kreivakablės!

Per Bliuską buvo gražus nevedęs vyras, bet niekas negirdėjo, kad vaikščiotų miestelyje pas kokią mergą ar našlę. Gal jis pasitenkindavo mušdamas ir spardydamas kruviną žmogų? Juk visokių yra.

Vasylius kaip koks paauglys stryktelėjo abiem kojom į viršų ir ore apsisuko:

– Nu, tarabanysim bledę per naktį, kad ir sprandas išsities!..

Paulina gulėjo ant tų lentų lyg pašarvota jauna vienuolė: užmerkusi akis, sukryžjavusi ant krūtinės rankas ir kažkaip labai romiai, labai paklusniai palenkusi į šoną galvelę. Atsimerkė labai trumpai, tik vienam mirksniui, kad galėtų pažinti, kas dabar stovi šalia narų ir garsiai šnopuoja.

Vasylius nusiėmė savo šautuvą nuo peties ir atrėmė į sieną, tada pasilenkęs užvertė aukštyn sijoną. Pasimatė baltos kelninės, pačios pasisiūtos iš plonos lininės drobėlės. Paulina, neatmerkdamą akių, paprašė labai tyliai:

– Vasyliau, nuvesk pirmiau bent į būdelę...

Vasylius dvejojo, bet padvejojęs vėl pasiėmė į rankas šautuvą:

– Eik. Dar čia man apsimyši.

Jis išvarė ją į prastąjį kiemą. Čia virš durų irgi degė maža elektros lemputė, tokia pat kaip rūsy. Paulina įžiūrėjo pilką šulinio rentinį ir ūkinį pastatą, tamsuojantį tolėliau. Prie aukštųjų lentinių vartų raudonavo sargybinio cigaretė.

Leitenantas Per Bliuską net savo rūsy išgirdo tris ar keturis šūvius. Su pistoletu rankoj išpuolė į kiemą. Vasylius stovėjo šalia rentinio ir šaudė žemyn.

– Ko šaudai, durniau!..

– Ta bledė į šulinį įšoko!

– Pati nuskęs!..

– O mes gersim vandenį su jos šūdais!..

– Iš vaistinės kiemo parsineši!..

Tik dabar atbėgo visas būrys šautuvuotų, – jie išpuolė pro gerąsias duris ne į tą pusę ir turėjo tapsėti aplink visą namą. Viščiūna, pasilenkęs virš rentinio ir pakreipęs žemyn ausį, klausėsi.

– Nieks ten jau nebsipliuškur.

Visi iškart nurimo, vienas tik Vasylius niekaip negalėjo nurimti:

– Nu, bledė!.. Nu, bledė!.. Pasaulis tokios nēr matęs!..